

РЕЦЕНЗІЯ

УДК 821.161.2“19”(049.32)

Анісімова Н. П.,
доктор філологічних наук,
Бердянський державний
педагогічний університет

НОВЕ ПРОЧИТАННЯ ТВОРЧОСТІ ПЛАТОНА ВОРОНЬКА

Рецензія на монографію Реви Л. “Платон Воронько” (Київ : Альтерпрес, 2014. – 204 с.)

Упродовж останніх двох десятиліть в українському літературознавстві поштовхались дослідження творчості письменників радянського періоду. Актуальним стає нове прочитання їхнього доробку, об'єктивний і неупереджений погляд на вияви соцреалізму і водночас аналіз художніх здобутків та естетично вартісних творів. Цей процес важливий і з погляду засвоєння літературних традицій, адже новаторські явища в українській поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст. зумовлені напрацюваннями попередників. Вагомим кроком у цьому напрямку є монографія Лариси Реви, що становить собою цілісну картину самотньої поезії Платона Воронька – поета, який сформувався у добу суспільних потрясінь та деформацій.

Книга значуща і як літературознавче дослідження, і як історіографічна та джерелознавча розвідка: у ній містяться унікальні сторінки біографії поета, спогади про нього товаришів, архівні і фотоматеріали. Л. Рева проаналізувала особистий архів письменника, залучивши документи літературно-меморіального музею М. Рильського, які розкривають творчі зв'язки радянських письменників, проливають світло на складні умови їхньої творчості, коли доводилося балансувати між догмами соцреалізму та мистецьким покликанням.

Авторка поставила собі складну мету – простежити творчу еволюцію П. Воронька у контексті розвитку естетичних форм. Добре продумана структура книжки є оптимальною для висвітлення різних аспектів художнього світу письменника. Фактично дослідниця наповнює новим диханням жанр літературного портрета, зосереджуючись на біографії письменника, чинниках формування його світогляду, впливу культурно-історичної епохи на провідні мотиви та стильові особливості лірики.

У першому розділі – *“Витоки і тенденції розвитку поетичної творчості П. Воронька”* – дослідниця висвітлює біографію письменника, його участь у партизанській боротьбі, осмислює поезію як художнє втілення історичної дійсності на різних етапах творчості. Виклад матеріалу увиразнений фотоматеріалами з особистого архіву письменника. Особливу значущість мають вірші воєнної тематики, у яких поетові вдалося з притаманною йому творчо оригінальністю глибоко передати внутрішні почуття і переживання людини під час війни, “її багатий духовний світ, романтичну, піднесену любов до людей, рідної природи” (с. 9). Аналізуючи лірику П. Воронька, дослідниця критично підходить до творчого доробку поета-борця, зауважуючи і вразливі його риси: трибунність, декларативність, надмірний патріотичний

пафос, схематичність, поверховість (збірка “Карпатський рейд”). Під тиском державних структур поет вимушено вдавався до так званих “темників” – віршів про партію, дружбу народів. Л. Рева простежує подолання письменником тенденційності, штучності на шляху до створення високохудожніх творів із книжок “Весняний грім”, “Великий світ”, “Славен мир”, “Від Москви до Карпат” та ін.

Має рацію дослідниця, що саме інтимна лірика “засвідчує блискучий талант П. Воронька – майстра легких, по-філософському заглиблених поетичних форм” (с. 41). До творчих здобутків автора Л. Рева відносить і філософську лірику, виражену у формах лірико-епічних мініатюр, віршів-афоризмів, медитацій, ліричних зізнань тощо (“Я сказала йому, що прийду...”, “Скільки проїхав, скільки пройшов...”, “Халіма співала про моря”). Цікавими є спостереження щодо жанрових модифікацій поеми у творчості П. Воронька. Дослідниця вдумливо аналізує зразки ліро-епічної, сюжетної, лірико-драматичної поем, а також героїчної балади, поеми-легенди. Еволюцію лірико-епічного мислення автора Л. Рева вбачає у насиченості духовного світу героїв внутрішніми переживаннями (“Портрет”, “З Німеччини в Чернечину”, “Безсмертя”). Під час розгляду фольклорних джерел поеми “Сопілка”, “Стояни” можна було б звернутися і до міфопоетичного підґрунтя цих творів.

Незаперечна цінність цього розділу – у висвітленні творчої постаті П. Воронька на тлі радянської доби. Л. Рева переконливо доводить, що його поезія ввібрала слабкі риси тенденційної літератури, була надмір уражена ідеологічною заданістю, громадянськістю. Водночас дослідниця помічає і ті не проминальні мистецькі здобутки, які з’явилися з-під пера поета. Варто погодитися з авторкою, що П. Воронько найбільш щирий у віршах про повсякдення української людини: поет “романтично-піднесено передає непідробну красу і романтику повсякденного життя, одночасно поєднуючи сучасність із минулим. З великою теплотою, ліризмом та любов’ю він створює образи мирних людей, трудівників полів, фабрик, заводів, матерів, удів, наречених, які не дочекалися своїх коханих з фронту” (с. 58–59). Перлиною громадянської лірики П. Воронька дослідниця вважає збірку “Тепло землі моєї”, у віршах якої постає образ Вітчизни, її трудові будні, природа, історія народу. У застійну добу поезія втрачає свою вибуховість, рвйність, громадянську закличність, вірш стає м’яким, ліричним, автор віддає перевагу ретроспективним спогадам і медитаціям, про що свідчить збірка “Повінь”.

У другому розділі – “Морально-філософська концепція ліричного “Я” у творчості П. Воронька” – Л. Рева акцентувала увагу на поєднанні особистого із суспільним, що є основним мотто поетового життєпису і творчості. Дослідниця розкриває пошуки автором свого ліричного героя, яким стає ідеал громадянина, відданого Батьківщині. У ліриці воєнної тематики поет створює збірний образ солдата, партизана на фронті і в тилу, розкриваючи найкращі риси, – здатність до жертвовного подвигу, надлюдської напруги в екстремальних умовах перед лицем смерті. Л. Рева проводить паралелі між героїзованими постатями Воронькової лірики та народним героїчним епосом (“Партизанська балада”, “Солдати”, “Повернення”). Цікавими є спостереження над іпостасями образу Жінки-Матері. Поет продовжив традиції Т. Шевченка, раннього П. Тичини у звеличенні жіночої краси та вірності материнству

(“Партизанська мати”). Слушними є зіставлення образу Ярославни з однойменної поеми та пам’ятки давньоруської літератури “Слова о полку Ігоревім”.

Л. Рева простежує позитивні зміни у творчості П. Воронька під впливом шістдесятницького руху. Нові риси, які стали суголосними пошукам “новобранців поезії”, – “відчуття історизму, яке допомагало побачити життя в русі та розвитку” (с. 114), схильність до “предметно-зримого малюнка”, подолання голої декларативності. Дослідниця переконана, що “поети 1960-х, у тому числі й П. Воронько, прагнули повернути літературу до дійсності, вивільнити творчу індивідуальність від одіозних ідеологічних догм” (с. 175). Для більш повного висвітлення можна було б вказати і те відмінне, що різнить П. Воронька і, скажімо, представників молодшої генерації – Д. Павличка, М. Вінграновського, Ліну Костенко та ін. З’ясовуючи образ сучасності у збірці “Тепло землі моєї”, доречно було б висвітлити і вияви деформації таланту П. Воронька під впливом тоталітарної дійсності радянського типу. Зокрема, лишилися “поза кадром” такі філософські проблеми, означені дослідницею: у чому вбачала сенс буття українська людина у час суспільного застою? яким є розуміння нею щастя? яке місце відведено поету в суспільному житті, ураженому ідеологічними приписами? Окремі вірші поета потребують більш критичного аналізу, позаяк у них звучить фальшивий “радянський патріотизм” (“Я той, що греблі рвав”) чи “інтернаціоналізм”. Викликає певні запитання вживане дослідницею поняття “позитивний герой”. Чи варто оперувати ним, адже цим терміном оперувало офіційне радянське літературознавство? Утім, ці роздуми засвідчують актуальність і неоднозначність прочитання творчості письменників радянської доби.

Науково значущим є третій розділ роботи – *“Традиції та новаторство в творчості Платона Воронька”*. Найбільшим здобутком його поезії дослідниця називає народність як засадничий принцип. Спираючись на визначення цього поняття Т. Шевченком, І. Франком, М. Гоголем та ін., Л. Рева простежує продовження традицій фольклору, української класичної поезії у творчості письменника, визначає роль художніх пошуків автора у поетичному русі ХХ століття. На думку дослідниці, для стилю поета притаманне поєднання ліризму та епічності, філософічність, афористичність, зображення повсякдення, лапідарність мислення, майстерна евфонія. П. Воронько наповнив новим естетичним змістом художньо-виражальні засоби фольклорного підґрунтя: паралелізми, контамінації, елементи умовності, образну символіку тощо. Цікавими є типологічні зіставлення фольклорних засобів у ліриці П. Воронька і Т. Шевченка. Поет збагатив українську літературу проблемно-філософською та громадянською лірикою. У царині жанрової форми він наповнив новим естетичним змістом ліричні вірші про кохання, вірші-афоризми, вірші-медитації, ліричні мініатюри, вірші-елегії. Заявлена Л. Ревою теза про риси імпресіонізму у пейзажах П. Воронька (с. 181) може бути перспективою подальших студій.

Монографія Л. Реви переконує: у літературознавстві немає “нових” і “старих” тем, а є вічний пошук наукової істини. Неупереджений і виважений аналіз творчості П. Воронька у контексті радянської культурно-історичної епохи, виокремлення сильних та слабких рис поезії є необхідною умовою об’єктивного написання історії української літератури ХХ століття.